

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Jaromíry Jirsy ve věci ústavní stížnosti **V. V.**, zastoupené Mgr. Ing. Josefem Pisakem, advokátem se sídlem Dobronická 1257, Praha 4, **proti usnesení Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014**, za účasti Okresního soudu v Děčíně, Krajského soudu v Ústí nad Labem a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a J. K., zastoupeného Mgr. Annou Gottliebovou, advokátkou se sídlem Thomayerova 25/3, Děčín, jako vedlejšího účastníka,

t a k t o :

I. Usnesením Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 bylo porušeno stěžovatelčino právo na spravedlivý proces, garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 se proto zrušují.

O d ů v o d n ě n í :

I.

Ústavnímu soudu byl dne 5. října 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jehož prostřednictvím stěžovatelka usilovala o zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi bylo porušeno její právo na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

Z příloženého spisového materiálu se podává, že Okresní soud v Děčíně (dále jen „okresní soud“) usnesením č. j. Nd 179/2004-122, 35 D 569/2004 ze dne 1. února 2011 uložil stěžovatelce povinnost uhradit J. K. a M. B., každému samostatně, na

vypořádání dědického podílu částku ve výši 183.761,- Kč, a to do šesti měsíců od právní moci rozhodnutí (tj. do 1. srpna 2011).

Jelikož předmětná pohledávka nebyla ve stanoveném termínu uhrazena, nařídil okresní soud na základě návrhu J. K. (dále jen „vedlejší účastník“) usnesením č. j. 46 EXE 5927/2011-12 ze dne 5. října 2011 exekuci na majetek stěžovatelky. Ta se v podstatě od počátku domáhala jejího zastavení, případně odkladu s odůvodněním, že se stala terčem šikany ze strany vedlejšího účastníka, který záměrně zmařil splnění dluhu. Konkrétně v návrhu ze dne 31. ledna 2013 uváděla, že si za účelem uhrazení závazku vyřídila dne 4. července 2011 hypoteční úvěr a prostřednictvím své finanční poradkyně požádala vedlejšího účastníka o sdělení čísla bankovního účtu, kam budou zaslány finanční prostředky, a to ve formě čestného prohlášení. Dne 7. července 2011 finanční poradkyně odpověděla vedlejšímu účastníkovi na jeho výtky, týkající se vhodnosti výběru pobočky úvěrující banky, a opět jej požádala o spolupráci ohledně čestného prohlášení. Vedlejší účastník si nato vymínil předložení čestného prohlášení na hlavičkovém papíru banky, čemuž finanční poradkyně vyhověla a dne 14. července 2011 mu čestné prohlášení v požadované podobě zaslala. Na výslovné přání vedlejšího účastníka bylo na tomto čestném prohlášení zaznačeno, že k převodu finančních prostředků dojde nejpozději do 31. července 2011 a nikoliv do 31. srpna 2011, jak žádala stěžovatelka, finanční poradkyně i banka. Dne 22. července 2011 stěžovatelka uzavřela úvěrovou smlouvu a dne 25. července 2011 doručila příslušnému katastrálnímu úřadu návrh na vklad zástavního práva. V důsledku pochybení pracovnice, která ověřovala podpisy na smlouvě, bylo však nutné návrh opravit a znovu jej podat, což stěžovatelka učinila dne 28. července 2011. Protože za daných okolností nebylo možno stihnout výplatu peněžních prostředků do data uvedeného v čestném prohlášení, byl vedlejší účastník požádán o zaslání nového čestného prohlášení, v němž by vyslovil souhlas s převodem peněžních prostředků nejpozději do 7. srpna 2011. Na tuto výzvu, ani na následné opakované výzvy, vedlejší účastník nereagoval a dne 16. srpna 2011 podal návrh na nařízení exekuce. Dle názoru stěžovatelky se vedlejší účastník nacházel v důsledku neposkytnutí součinnosti v prodlení, což znamenalo, že stěžovatelka v prodlení být nemohla a exekuce je tedy vedena neoprávněně. Stěžovatelka dále zdůraznila, že již déle než rok za poplatek prodlužuje možnost čerpání hypotečního úvěru, aby banka mohla vedlejšímu účastníkovi finanční prostředky převést ihned, jakmile poskytne potřebnou součinnost.

Vedlejší účastník ve svém vyjádření k návrhu stěžovatelky připustil, že po něm bylo požadováno, aby podepsal čestné prohlášení obsahující údaj, že souhlasí s vyplacením předmětné částky nejpozději do 31. srpna 2011. Jsa proti odložení termínu splatnosti, zaslal dne 18. července 2011 bance čestné prohlášení, v němž uvedl své číslo účtu s tím, že finanční prostředky na něj mají být zaslány nejpozději do 31. července 2011. Dne 28. července 2011 vedlejší účastník obdržel e-mail od pracovnice banky, v němž mu tato sdělovala, že z důvodu administrativní chyby není možné stihnout termín do 31. července 2011 a žádala jej, aby souhlasil s výplatou částky ve lhůtě do 7. srpna 2011. Vedlejší účastník se ovšem v době, kdy mu byl e-mail doručen, nenacházel na území České republiky a navíc s prodloužením termínu splatnosti zásadně nesouhlasil. Dle mínění vedlejšího účastníka poskytl stěžovatelce ke splnění dluhu maximální možnou součinnost navzdory tomu, že nepatřilo k jeho povinnostem sdělovat číslo účtu či podepisovat čestné prohlášení pro úvěrující banku. Doba šesti měsíců plně dostačovala k tomu, aby si stěžovatelka mohla zařídit úvěr řádně a včas; vedlejšímu účastníkovi nelze přičítat k tíži, že stěžovatelka v tomto směru začala vyvíjet

aktivitu až počátkem července 2011 a úvěrovou smlouvu uzavřela 22. července 2011, tedy „na poslední chvíli“, deset dní před splatností dluhu.

Usnesením č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013 okresní soud návrh stěžovatelky na odklad a zastavení exekuce zamítl. Své rozhodnutí opřel o zjištění, že mezi účastníky nebyla uzavřena žádná dohoda o jiné splatnosti dluhu, než která je stanovena v exekučním titulu, a tedy není dán stěžovatelkou uplatňovaný důvod k zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“). Okresní soud se ztotožnil s názorem vedlejšího účastníka, že stěžovatelka mohla usilovat o získání finančních prostředků dříve, a to již v době, kdy obdržela exekuční titul. Námitku, že vedlejší účastník neposkytl stěžovatelce potřebnou součinnost ve smyslu § 520 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 2013, nepovažoval okresní soud za relevantní. V tomto ohledu odkázal na právní názor Nejvyššího soudu vyjádřený mj. v usnesení sp. zn. 20 Cdo 689/2003 ze dne 25. března 2004, dle něž se § 520 občanského zákoníku vztahuje na součinnost poskytovanou v době stanovené ke splnění, nikoliv v době, kdy je splatná pohledávka přisouzena a kdy je prováděna exekuce.

Stěžovatelka napadla usnesení okresního soudu odvoláním, v němž uvedla, že částka, kterou měla vyplatit vedlejšímu účastníkovi, pro ni představovala natolik velkou sumu peněz, že byla nucena si zajistit financování prostřednictvím hypotečního úvěru. Proces sjednávání úvěru přitom zahájila několik měsíců před termínem splatnosti pohledávky a teprve, když bylo vše připraveno, požádala o součinnost vedlejšího účastníka, jenž měl toliko poskytnout čestné prohlášení pro úvěrující banku, kterýžto úkon pro něj nepředstavoval žádnou velkou zátěž. Stěžovatelka vyřizovala hypoteční úvěr poprvé a neznala požadavky banky, nepředpokládala též odmítavý postoj vedlejšího účastníka, ani vznik takového zdržení. Úvěrová smlouva byla podepsána až deset dnů před koncem splatnosti z důvodu pozdního doložení čestného prohlášení ze strany vedlejšího účastníka, které jí bylo doručeno až dne 22. července 2011. Nadto, je-li dlužníkovi vymezena určitá doba ke splnění dluhu, nemůže mu jít k tíži, že neplnil ihned na jejím počátku. Stěžovatelka vyjádřila přesvědčení, že vedlejší účastník pravděpodobně odmítl poskytnout součinnost a dal podnět k zahájení exekučního řízení z osobních důvodů, vyplývajících z neurovnaných rodinných vztahů. Závěrem stěžovatelka podotkla, že hypoteční úvěr je stále otevřený a kdyby měl vedlejší účastník opravdu zájem na tom, aby obdržel plnění, stačilo vystavit čestné prohlášení a peníze by dostal obratem. Na účet exekutora ale banka z předmětného úvěru plnit nemůže.

Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) usnesením č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 rozhodnutí soudu prvního stupně jako věcně správné potvrdil. Odvolací soud poukázal na platnou judikaturu, která spatřuje důvody, pro něž je namístě považovat výkon rozhodnutí za nepřípustný, typicky ve vadě exekučního titulu, pochybení při nařízení výkonu rozhodnutí, rušivých okolnostech při provádění výkonu nebo ve specifickém jednání povinného jako např. započtení pohledávky před vydáním vykonávaného rozhodnutí. Rušivými okolnostmi při provádění výkonu se rozumí např. i případ, kdy oprávněný odmítne poskytnout součinnost při výkonu odebráním věci podle § 345 o. s. ř.; zde ovšem § 345 odst. 3 o. s. ř. výslovně stanoví, že se odebrání věci neprovede, nebude-li mu přítomen oprávněný nebo jeho právní zástupce. Vedlejší účastník však žádnou obdobnou povinnost součinnosti se stěžovatelkou neměl; s ohledem na výši částky nebylo ani

nutné, aby její úhrada proběhla bezhotovostním převodem. Domnívá-li se stěžovatelka, že nemohla splnit vedlejšímu účastníkovi, nic jí nebránilo, aby složila příslušnou částku do úschovy soudu. Ze zásady, že nedostatek součinnosti oprávněného může být důvodem k zastavení výkonu rozhodnutí jen tehdy, jde-li o nedostatek součinnosti při provádění exekuce, a to jejího konkrétního typu, vyplývá, že věc nelze posuzovat podle hmotného práva. Ohledně účinků ustanovení § 520 občanského zákoníku dospěl krajský soud ke stejnému závěru jako soud prvního stupně, tzn., že citované ustanovení dopadá na případy nedostatku součinnosti v době splatnosti pohledávky, nikoliv v době provádění exekuce. Krajský soud označil za jedinou podstatnou skutečnost, že návrh na nařízení exekuce byl podán důvodně, neboť stěžovatelka do 1. srpna 2011 nesplnila svou povinnost stanovenou vykonatelným rozhodnutím.

Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud usnesením č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 odmítl s odůvodněním, že dovolatelka neuvedla, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve smyslu ustanovení § 237 a § 241a odst. 2 o. s. ř.

Nesouhlas s rozhodnutími obecných soudů stěžovatelka následně vyjádřila v projednávané ústavní stížnosti. V ní zopakovala námitky, které uplatňovala po celou dobu předchozího řízení, tedy především, že postup vedlejšího účastníka má charakter zneužití práva ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku a že obecné soudy se nesprávně zabývaly otázkou součinnosti věřitele v exekučním řízení, ačkoliv předmětem její argumentace byl nedostatek součinnosti věřitele před termínem splatnosti pohledávky. Z hlediska ústavněprávního stěžovatelka doplnila, že napadené usnesení odvolacího soudu, v němž tento dospěl ke zcela opačným závěrům než v usnesení krajského soudu č. j. 14 Co 899/2013-52 ze dne 10. prosince 2013, bylo vydáno v rozporu s principem materiální spravedlnosti soudních rozhodnutí. Stěžovatelka zastávala názor, že existence dvou rozdílných usnesení v téže věci je popřením ústavního principu, podle něhož cílem soudního řízení je věcně správné a spravedlivé rozhodnutí. Pokud soud za daných okolností rozhodl věc určitým způsobem, pak z požadavku předvídatelnosti soudního rozhodování vyplývá, že by měl shodně řešit i všechny další obdobné případy. Stěžovatelka uvedla, že se v tomto smyslu obrátila na Nejvyšší soud, jakožto vrcholný soudní orgán, který by měl plnit úlohu sjednotitele rozhodnutí obecných soudů. Nejvyšší soud však její dovolání odmítl s tím, že údajně nevymezila dovolací důvody, což stěžovatelka popřela, maje za to, že tyto důvody ve svém podání jednoznačně specifikovala.

Ústavní soud pokládá za vhodné, s ohledem na obsah stížnostního návrhu, doplnit následující:

Paralelně s exekučním řízením vedeným na návrh vedlejšího účastníka probíhalo exekuční řízení zahájené M. B. (dále též „oprávněná“), kdy veškeré skutkové okolnosti vážící se k úhradě dluhu byly shodné jako v nyní posuzované věci. I v případě tohoto druhého exekučního řízení okresní soud usnesením č. j. 47 EXE 5943/2011-31 ze dne 18. března 2013 zamítl návrh stěžovatelky na zastavení a odklad exekuce, nicméně následně krajský soud usnesením č. j. 14 Co 899/2013-52 ze dne 10. prosince 2013 rozhodnutí okresního soudu změnil tak, že se exekuce zastavuje. Krajský soud vycházel z ustanovení § 520 občanského zákoníku, dovozující, že rozsah součinnosti věřitele ke splnění závazku je třeba posoudit dle konkrétních okolností případu. V projednávané věci měl pak za zjištěné, že stěžovatelka se rozhodla hradit závazek z účelově

poskytnutého hypotečního úvěru. Nečinila tak svévolně, nýbrž proto, že nedisponovala volnými peněžními prostředky k úhradě dluhu. Téměř měsíc před splatností pohledávky požádala stěžovatelka oprávněnou o podpis čestného prohlášení, čímž dala jednoznačně najevo, že je připravena závazek splnit. Právní předpis ani dohoda účastníků sice oprávněně neukládaly povinnost sdělit číslo účtu a udělit souhlas se zasláním předmětné částky na její účet, nicméně bylo-li tímto jejím jednáním podmíněno vyplacení peněžních prostředků ze strany banky, pak dle krajského soudu požadovala stěžovatelka součinnost důvodně. Z e-mailové korespondence mezi stěžovatelkou, resp. její finanční poradkyní, a oprávněnou bylo zřejmé, že oprávněná byla seznámena s důvody, pro které je její součinnost vyžadována. Přesto ji ihned neposkytla, a namísto toho vznášela neopodstatněné požadavky na úpravu formy a obsahu čestného prohlášení. Zejména argument oprávněné, že odmítala odsouhlasit prodloužení termínu splatnosti závazku, krajský soud shledal nepřipadným, neboť ke změně obsahu závazku by bylo třeba vzájemné dohody účastníků právního vztahu a ze strany stěžovatelky nebyl žádný takový návrh učiněn. Oprávněná byla informována o tom, že se jedná o ryze administrativní lhůtu pro úvěrující banku, představující maximální možnou dobu, do níž trvá souhlas oprávněné, aby banka peněžní prostředky na její účet převedla. Souhlas oprávněné měl nadto být adresován přímo bance, což v kontextu s předchozí komunikací nemohlo v oprávněné vzbuzovat pocit, že uzavírá dohodu o prodloužení splatnosti závazku. Jak krajský soud dále zdůraznil, bylo v zájmu oprávněné plnění přijmout. Pokud by vyhověla požadavku stěžovatelky v době, kdy byl poprvé vznesen, jejích práv a oprávněných zájmů by se to nijak nedotklo. Nebýt obstrukčního jednání oprávněné, obdržela by plnění včas; v případě nahodilých událostí maximálně s nevýznamným zdržením, za něž by mohla požadovat úrok z prodlení. Krajský soud se věcí zabýval ve světle ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., které představuje normu s relativně neurčitou hypotézou, jejímž smyslem je umožnit zastavení exekučního řízení v případě, kdy je provádění výkonu rozhodnutí neslučitelné se zásadami exekučního práva. Dle názoru krajského soudu byl tento důvod naplněn právě jednáním oprávněné, které v poskytnutí součinnosti objektivně nebránila žádná faktická ani právní překážka. V kontextu s posláním a prioritou soudního řízení obecně, jímž je zajištění spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků, a s účelem exekuce, jímž je vymožení povinnosti, kterou povinný odmítá splnit dobrovolně, krajský soud vyvodil, že pokud oprávněná neposkytla potřebnou součinnost, resp. ji poskytla s průtahy a nikoli bezpodmínečně, čímž zmařila možnost splnění povinnosti způsobem zvoleným stěžovatelkou, a následně se plnění domáhala formou exekuce, nelze její jednání hodnotit než jako zjevné zneužití práva na soudní ochranu. Řečené podle krajského soudu platilo tím spíše, že oprávněná podala návrh na nařízení exekuce v době, kdy sice již uplynula lhůta k plnění, avšak pokud by vyhověla žádosti stěžovatelky, mohla peněžní prostředky již bankou připravené ve velmi krátké době obdržet, aniž by stěžovatelka musela snášet důsledky nařízení exekuce. O tom, že peníze jsou již bankou připraveny k výplatě, přitom oprávněná nebyla zpravena stěžovatelkou, ale finanční poradkyní úvěrující banky, a z tohoto hlediska se jednalo o informaci věrohodnou. Krajský soud závěrem konstatoval, že pokud okresní soud ryze formálně uzavřel, že mezi účastníky nedošlo k dohodě o změně doby splatnosti závazku povinné a současně pominul hodnocení významu součinnosti oprávněné a jejího vlivu na prodlení stěžovatelky, uchýlil se k přepjatému formalismu, jehož důsledkem je odůvodnění zjevné nespravedlnosti a popření smyslu soudního řízení zakotveného v § 1 a 3 o. s. ř., potažmo v čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 Listiny, jehož je exekuční řízení integrální součástí.

Poté, co Ústavní soud obdržel ústavní stížnost stěžovatelky, Nejvyšší soud usnesením č. j. 26 Cdo 2051/2014-81 ze dne 17. června 2015 zrušil rozhodnutí krajského soudu ze dne 10. prosince 2013 a vrátil tomuto soudu věc k novému projednání. Nejvyšší soud odkázal na svou judikaturu, z níž vyplývá, že nedostatek součinnosti oprávněného může být důvodem k zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. jen tehdy, jde-li o nedostatek součinnosti při provádění exekuce, a to jejího konkrétního typu, jenž sám součinnost oprávněného vyžaduje (např. výkon rozhodnutí odebráním věci). Právní závěr odvolacího soudu o tom, že se oprávněná podstatně podílela na vzniklém prodlení ze strany stěžovatelky a že její jednání je třeba hodnotit jako zneužití práva na soudní ochranu, a proto je exekuce nepřípustná a je třeba ji zastavit, nepovažoval tak Nejvyšší soud za správný.

II.

Podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníky řízení a vedlejšího účastníka, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

Okresní soud toliko sdělil, že exekuce byla nařízena podle vykonatelného exekučního titulu a ve věci bylo postupováno v souladu se zákonem.

Krajský soud v plném rozsahu odkázal na odůvodnění svého usnesení č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a dodal, že se ústavní stížnost týká především interpretace podústavních ustanovení § 520 a § 522 občanského zákoníku. Povaha nutné součinnosti věřitele závisí na obsahu konkrétního závazkového vztahu, přičemž v nyní projednávané věci exekuční titul předpokládal úhradu závazku hotovostní platbou, na níž se nevztahoval zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů. Vedlejší účastník tedy nebyl povinen sdělovat stěžovatelce číslo svého bankovního účtu, ani poskytovat jinou součinnost nutnou pro čerpání úvěru, přesto tak učinil. Krajský soud na základě toho označil ústavní stížnost za nedůvodnou.

Rovněž Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění svého usnesení ze dne 16. července 2014 s tím, že stěžovatelka v dovolání nevymezila otázku hmotného či procesního práva, s níž by přípustnost dovolání spojovala. Nejvyšší soud navrhl, aby byla ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

Vedlejší účastník ve svém vyjádření shrnul argumenty, jimiž oponoval názorům stěžovatelky v řízení před obecnými soudy a jejichž jádrem bylo tvrzení, že poskytl stěžovatelce maximální možnou součinnost, a to nad rámec svých zákonných povinností (podrobná rekapitulace byla provedena již výše). Administrativní pochybení při ověřování podpisů na zástavní smlouvě, jakož i požadavek banky ohledně data na čestném prohlášení nemohou být podle vedlejšího účastníka přičítány k jeho tíži. Ostatně banka byla schopna provést převod peněžních prostředků i bez toho, že by čestné prohlášení obsahovalo formulaci o souhlasu s úhradou „nejpozději do ...“, o čemž svědčí případ jeho sestry, M. B., které byla tímto postupem vyplacena požadovaná částka v březnu 2014. Stran tvrzené nejednotnosti rozhodování obecných soudů vedlejší účastník upozornil na výsledek řízení ve věci oprávněné M. B., konstatující, že Nejvyšší soud rozhodl nakonec v obou skutkově a právně shodných případech konzistentně. Stěžovatelka ve svém návrhu nevymezila předpoklady přípustnosti dovolání a Nejvyšší soud postupoval správně, když její podání odmítl;

nedostatky dovolacího návrhu nelze dodatečně napravovat prostřednictvím ústavní stížnosti. Vedlejší účastník uzavřel, že dle jeho názoru k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky nedošlo, a navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta.

Stěžovatelka reagovala na vyjádření účastníků replikou, v níž setrvala na stanovisku, že její dovolání splňovalo veškeré náležitosti ve smyslu § 241a odst. 2 o. s. ř. Opakovaně též zdůraznila, že vedlejší účastník ignoroval její snahu závazek uhradit dobrovolně. Součinnost spočívající toliko v zaslání jediného dokumentu na adresu banky poskytl až po několika urgencích, přestože se nejednalo o nijak obtížný úkon, zejména v porovnání s časem, který musel vedlejší účastník vynaložit na návštěvu advokáta a podání návrhu na nařízení exekuce. Názor krajského soudu, že vedlejší účastník neměl povinnost součinnosti, stěžovatelka odmítla s tím, že nebylo v jejích možnostech obstatat hotovost dosahující výše téměř 370.000,- Kč a splnění závazku by se tak pro ni stalo fakticky nemožným. Stěžovatelka se dále neztotožnila s názorem vedlejšího účastníka, podle něhož Nejvyšší soud rozhodl v obou sporech shodně, neboť v jednom případě bylo dovolání odmítnuto z procesních důvodů a ve druhém případě Nejvyšší soud rozhodoval otázku naprosto nesouvisející s danou věcí. Nad rámec své ústavněprávní argumentace stěžovatelka doplnila, že proti ní vedlejší účastník a M. B. podali žalobu, v níž se domáhali úroků z prodlení za dobu údajného prodlení stěžovatelky s úhradou závazku. Řízení bylo vedeno u Okresního soudu v Děčíně pod sp. zn. 13 C 201/2014, přičemž nalézací soud žalobu zamítl jako nedůvodnou a nespravedlivou, když konstatoval, že žalobce zvolil obstrukční postup završený absurdně podaným návrhem na exekuci, který měl za následek několikaleté prodlení s výplatou dědického podílu. Nárok na úroky z prodlení vedlejšímu účastníkovi nepřiznal ani odvolací soud. Neposkytnutí součinnosti za daných okolností dle soudu představovalo počinání odporující zásadě slušnosti, poctivosti, čestnosti, vzájemné úcty, tolerance a důvěry. Tentýž soud zdůraznil, že *„ačkoliv žalobce věděl, že peníze jsou bankou připraveny k vyplacení na jeho účet a jejich vyplacení je vázáno jen na vystavení formálního dokumentu z jeho strany, podal návrh na nařízení exekuce, v důsledku čehož provedení platby bankou fakticky zmařil.“* Stěžovatelka v této souvislosti poukázala na rozdíly v rozhodování soudů v civilním řízení a exekučních soudů a podotkla, že v exekučním řízení nebyla, s výjimkou rozhodnutí odvolacího soudu v paralelně vedeném řízení sp. zn. 14 Co 899/2013, řádně posouzena její argumentace.

III.

Ústavnímu soudu v první řadě neuniklo, že stěžovatelka se petitem ústavní stížnosti domáhala zrušení usnesení okresního soudu „č. j. 46 EXE 5927/2011-12“, tj. usnesení o nařízení exekuce. Vzhledem k charakteru námitek vznesených v ústavní stížnosti však Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelka zjevně mínila napadnout usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, jímž byl zamítnut její návrh na odklad a zastavení exekuce. Tomuto závěru nasvědčovala též skutečnost, že usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, na rozdíl od výše uvedeného rozhodnutí, stěžovatelka k ústavní stížnosti přiložila, a dále že žádný z účastníků řízení neměl pochybnost, jaké rozhodnutí je ústavní stížností napadeno. Ústavní soud proto vycházel z předpokladu, že podání stěžovatelky směřuje proti usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013 a nikoliv usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-12 ze dne 5. října

2011, vůči němuž by ústavní stížnost byla uplatněna zjevně po uplynutí lhůty stanovené v § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

Ústavní soud následně naříkané soudní akty v naznačeném rozsahu přezkoumal, přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud ve své judikatuře mnohokrát konstatoval, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy [srov. čl. 81, čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Jeho úkolem není skutkově a právně objasňovat věci patřící do pravomoci obecných soudů. Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy).

Z řečeného vyplývá, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje ani interpretaci a aplikaci podústavního práva provedenou obecnými soudy. Výjimku z této zásady tvoří případy, kdy interpretace podústavního práva, již obecné soudy zvolily, založila porušení některého základního práva stěžovatele, případně ve střetu dvou výkladových alternativ byl pominut možný výklad jiný, ústavně konformní, anebo je výrazem flagrantního ignorování příslušné kogentní normy nebo zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů právního výkladu, jež je v soudní praxi respektován, a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli, resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (viz teze "přepjatého formalizmu").

Výše naznačená východiska jsou významná pro hodnocení postupu a rozhodnutí obecných soudů v projednávané věci, jimž stěžovatelka vytýká nesprávné zhodnocení naplnění podmínek pro zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

Stěžovatelka argumentaci v řízení před obecnými soudy založila na tom, že k úhradě pohledávky před splatností nedošlo toliko z důvodu nedostatku součinnosti vedlejšího účastníka a že jeho návrh na nařízení exekuce měl za daných okolností charakter zneužití práva. Obecné soudy prostřednictvím odkazu na judikaturu Nejvyššího soudu, reprezentovanou usnesením sp. zn. 20 Cdo 689/2003 ze dne 25. března 2004, v zásadě vyjádřily stanovisko, že k takovým námitkám nelze v exekučním řízení přihlížet. S tímto názorem se Ústavní soud neztotožňuje.

Z hlediska posouzení celého případu bylo třeba si zodpovědět klíčovou otázku, zda může být podání exekučního návrhu kvalifikováno jako zneužití práva a pokud ano, zda se jedná o způsobilý důvod pro zastavení exekučního řízení.

Stran aplikace zásady zákazu zneužití práva v exekučním řízení, Nejvyšší soud zaujal ve své judikatuře stanovisko, že podání návrhu na nařízení exekuce není výkonem práva ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku, nýbrž využitím možnosti poskytnuté oprávněnému procesním předpisem pro případ, že povinnost uložená exekučním titulem vydaným v nalézacím řízení nebyla splněna dobrovolně. Proto nelze dle Nejvyššího soudu v exekučním řízení rozpor s § 3 odst. 1 občanského zákoníku úspěšně namítat (srov. např. usnesení sp. zn. 20 Cdo 3756/2008 ze dne 5. března 2009 či usnesení sp. zn. 20 Cdo 3291/2011 ze dne 27. března 2012).

Ústavní soud pokládá právní názor Nejvyššího soudu za přílehlavý potud, mají-li námitky povinného hmotněprávní charakter; typicky půjde o tvrzení, že exekučním

titulem uložená povinnost představuje výkon práva v rozporu s dobrými mravy. Tento přístup k námitkám povinného je odůvodněn tím, že přezkum souladu výkonu práva s dobrými mravy proběhl v řízení nalézacím, není proto nutné jej opakovat v řízení vykonávacím.

Je však nutno zdůraznit, že námitkami vážícími se k exekučnímu titulu se okruh možného dotčení práv povinného nevyčerpává. Zásada zákazu zneužití práva se totiž neuplatňuje pouze v hmotném právu, ale, jak výslovně stanoví § 2 o. s. ř., též v právu procesním [srov. nález sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. července 2012 (N 132/66 SbNU 61)]. Jednotlivé procesní úkony účastníků je proto třeba podrobit i přezkumu z hlediska jejich souladu s účelem procesní normy či procesního institutu. Za zneužití práva lze pak v obecné rovině považovat jednání procesní strany, které je s tímto účelem v rozporu.

Zvláštní případ zneužití procesního práva představují tzv. šikanózní návrhy či postupy, které se vyznačují úmyslem účastníka způsobit protistraně škodu. Škodlivost šikanózního jednání se přitom neomezuje pouze na ostatní účastníky, kteří jsou nuceni v souvislosti s vedením řízení vynakládat prostředky na svou procesní obranu, případně snášet další negativní důsledky s řízením spojené (typicky např. důsledky insolvenčního návrhu), ale spočívá také v tom, že zbytečně zatěžuje soudní soustavu a „zneužívá“ ji k cílům, které neodpovídají jejímu pravému poslání, tzn. poskytování ochrany právům (čl. 90 Ústavy, § 2 o. s. ř.). Dojde-li ke zneužití procesních práv, musí obecné soudy, mají-li dostát své základní povinnosti vyjádřené v čl. 90 Ústavy, vždy postupovat tak, aby v rámci možností, daných jim příslušnými procesními předpisy, minimalizovaly negativní důsledky, které jsou s podobným návrhem spojeny.

Smyslem exekučního řízení je vymožení plnění, jež bylo oprávněnému přiznáno vykonatelným exekučním titulem a které povinný odmítá oprávněnému dobrovolně uhradit. Je notorií, že vymáhání plnění cestou exekuce představuje poměrně komplikovaný proces, jehož délka se pohybuje v řádech měsíců nebo dokonce let. Proto například za situace, kdy má oprávněný prakticky jistotu, že povinný v nejbližší době (řádově dnů) svůj závazek splní, bude mít zpravidla návrh na nařízení exekuce charakter návrhu šikanózního, neboť jeho podání není primárně motivováno snahou oprávněného domoci se plnění, nýbrž snahou zatížit povinného náhradou nákladů exekuce. Ústavní soud již v minulosti takové jednání posuzoval, přičemž aproboval postup obecných soudů, které nepřiznaly oprávněnému právo na náhradu nákladů řízení (usnesení sp. zn. I. ÚS 707/07 ze dne 12. dubna 2007, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

V nyní projednávané věci byla situace do značné míry obdobná. Vedlejší účastník měl na výběr mezi tím, zda zašle úvěrující bance nové čestné prohlášení, k jehož podpisu byl vyzván prostřednictvím e-mailu od pracovnice banky dne 28. července 2011 a v němž by vyslovil souhlas s převodem peněžních prostředků na svůj bankovní účet nejpozději do 7. srpna 2011, nebo zda součinnost neposkytne a podá návrh na nařízení exekuce. Je zcela očividné, že pokud by vedlejší účastník měl zájem plnění od stěžovatelky obdržet v co nejkratším možném termínu, pak by čestné prohlášení podepsal, a to i v případě zpoždění výplaty dlužné částky o několik dní po splatnosti pohledávky. Podepsání čestného prohlášení a jeho zaslání na adresu banky nepředstavovalo časově ani administrativně náročný úkon; vedlejší účastník ostatně v celém průběhu řízení neuvedl žádný důvod, proč k němu nemohl přistoupit. Návrh na nařízení exekuce byl podán dne 16. srpna 2011, tedy v době, kdy by vedlejší účastník

v případě poskytnutí požadované součinnosti již finanční prostředky s největší pravděpodobností obdržel. O tom, že by k úhradě pohledávky skutečně došlo, svědčí i okolnost, že s vedlejším účastníkem komunikovala přímo pracovnice úvěrující banky, vedlejší účastník tedy neměl objektivní důvod pochybovat o pravdivosti tvrzení stěžovatelky, že je připravena závazek uhradit. Ústavní soud na podkladě uvedeného nabyl přesvědčení, že vedlejší účastník podáním návrhu na nařízení exekuce nesledoval co nejrychlejší a nejefektivnější uspokojení svého majetkového nároku, ale naopak úmyslně zvolil cestu zdlouhavější a nákladnější s cílem stěžovatelce uškodit, zatížit jí důsledky nařízené exekuce a placením nákladů, které si takový postup vyžádá. Podaný návrh na nařízení exekuce bylo za dané situace možno považovat za formálně právně důvodný, eticky však neobhajitelný.

Jak již bylo zmíněno výše, obecné soudy jsou povinny využít k ochraně účastníků řízení, dotčených šikanózním návrhem, všechny dostupné procesní prostředky, aby minimalizovaly jeho negativní dopady do právní sféry těchto osob.

Ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. zní: *„Výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže ... je nepřijatelný, protože je tu jiný důvod [než uvedený v písm. a) až g)], pro který nelze rozhodnutí vykonat“*. Zatímco důvody zakotvené pod písmeny a) až g) jsou důvody konkrétními, důvod uvedený pod písmenem h) je formulován všeobecně a jeho účelem je umožnit, aby výkon rozhodnutí byl zastaven i v jiných závažných případech, které pro jejich možnou rozmanitost nelze s úplností předjímat, resp. podrobit konkrétnímu popisu. Judikatura (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1932/2005 ze dne 16. března 2006) vymezila, že z povahy věci (včetně logického požadavku srovnatelnosti jednotlivých důvodů zastavení výkonu) musí jít o takové okolnosti, pro které další provádění výkonu je způsobitelné založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném), na nichž je výkon rozhodnutí (jakožto procesní institut) vybudován, anebo je protichůdné účelu, který se jím sleduje, totiž zajistit (efektivní) splnění povinnosti, vyplývající z vykonávaného titulu.

Šikanózní exekuční návrh představuje postup přičící se účelu exekučního řízení, což z hlediska závažnosti bezpochyby naplňuje hypotézu citovaného ustanovení. Jelikož se jedná o vhodný procesní prostředek, který obecným soudům umožňuje poskytnout účastníkovi ochranu před šikanózním jednáním protistrany, byly obecné soudy povinny předmětné ustanovení aplikovat. Namísto toho však posoudily věc ryze formalisticky, bez zohlednění klíčových skutkových okolností, vážících se k době před podáním exekučního návrhu. Jejich rozhodnutí svým charakterem představovala pouze sofistikované zdůvodnění zjevné nespravedlnosti, a jako taková nemohou v testu ústavní konformity obstát.

Ústavnímu soudu proto nezbyvá než konstatovat, že postupem obecných soudů, spočívajícím v zamítnutí návrhu na zastavení exekuce, došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tuto výtku lze vztáhnout i na postup Nejvyššího soudu, který v rozporu s čl. 4 Ústavy neposkytl ohroženému ústavně zaručenému právu stěžovatelky dostatečnou ochranu, přestože její stěžovatelka na skutečnosti, v nichž porušení dotčeného práva spočívalo, adresně upozornila. Ústavní soud v minulosti ve své judikatuře opakovaně vyslovil zásadu, že *„jsou-li ve hře základní práva, musejí být ochrannitelná cestou všech opravných prostředků“* [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. srpna 2004 (N 114/34 SbNU 187), IV. ÚS 128/05 ze dne

10. května 2005 (N 100/37 SbNU 355) či sp. zn. III. ÚS 2482/14 ze dne 9. dubna 2015, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>]. Danému principu dovolací soud nedostál.

Z důvodů výše vyložených Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a usnesení Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Ústavní soud podotýká, že si je vědom, že předmětné exekuční řízení skončilo vymožením pohledávky, nicméně dle jeho názoru tato okolnost nebrání tomu, aby bylo o návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce nově rozhodnuto, a to v souladu s právním názorem vyjádřeným v tomto nálezu, jež by měl nalézt svůj odraz též v rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení.

Ohledně dalšího postupu obecných soudů ve vztahu k návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce lze rovněž odkázat na, v současné době již zrušené, usnesení krajského soudu č. j. 14 Co 899/2013-52 ze dne 10. prosince 2013, vydané v souběžně vedeném exekučním řízení. V tomto usnesení krajský soud přihlédl ke všem rozhodným skutečnostem a svůj názor, že je namístě přistoupit k zastavení exekuce, velmi pečlivě a přesvědčivě odůvodnil, maje na zřeteli ústavněprávní souvislosti celého případu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 17. prosince 2015

Tomáš Lichovník
předseda senátu